

31.10.2019

19-724

Sä'mmlai tuöttvuött- da suävâdvuöttkomissio meä'rtummuš

Riikksuâvtõs õhttsažtuâjast sää'mtii'ggin da saa'mi siidsâbrin

1. Jää'dtõs

Tuöttvuött- da suävâdvuöttkomissioinstituutio jää'dat preddnees 1970-låkka. Meeraikõõskâld tuöttvuöttkomission (truth commission) le'be tuöttvuött- da suävâdvuöttkomission (truth and reconciliation commission, TRC) kääčcat prosee'ssid, koin ta'rkstõõlât historiast šõddâm kollektiivlaž vie'rrvuõdid. Tuöttvuõđ, le'be tõn, mii lij šõddâm, čiõlgummsin kicčlõõđât jeä'rbi mie'ldd cõggâd tõn, što ták vie'rrvuõđ jiâ teänab šõõddce. Tuâj teä'ddummuš lij pue'rab pue'ttiäâi'jest. Tuöttvuött- da suävâdvuöttkomissioid liâ čõõđtam nu't 40 jânmmest. Saujj-Affriikk apartheidi čiõlgääm tuöttvuött- da suävâdvuöttkomissio Truth and Reconciliation (1996–2002) lij komissioin meeraikõõskâld pukin tobddsumus. Alggmeeraid vuõ'i'ggest kuõskki prosee'ssin tobddsumus lij Kanada The Truth and Reconciliation Commission of Canada (2008–2015).

Ruõccâst sää'mte'gğ liâ õõutsââ'jest čårstemâskkoummuin čiõlgääm ee'jjest 2015 vue'ljee'l oudldõõzzid tuöttvuött- da suävâdvuöttprosee'ss alttummuš. Ruõcc halltõs lij sää'mtee'gğ alttõõzzâst keässa 2019 tu'mmjam oudnded ää'sšest da alttääm saaggstõõllmõõžžid sää'mtii'ggin suävâdvuöttkomissio meä'rtummušest. Ruõcc sä'mmla da ceerkav liâ ääi'jab õõutsââ'jest čõõđjeällam Vit bok -prosee'ss Ruõcc ceerkav tuâimin sä'mmlai ool. Taarrâst Jõnnte'gğ lij meä'rtam kie'ssmannust 2018 neelljee'jj pi'stti da kuâtmlo-oummu tuöttvuött- da suävâdvuöttkomissio čiõlgeed sä'mmlai alggmeeran da kvee'ni meersaž uu'ccbõsjoukkân kicčlâ'sttem tarlâ'stempolitiikk 1800-låågg aalgâst tän peivva. Lää'ddjânnam sää'mtee'gğ vaalpâ'j 2016–2019 tuâimmjemprograamm kee'rij ool piiijmõõžž "altteet tuöttvuöttkomissio" diõtt, sää'mte'gğ lij e'tkääm tuöttvuött- da suävâdvuöttprosee'ss alttummuž Lää'ddjânnam rii'kke.

2. Tuöttvuött- da suävâdvuöttprosee'ss ouddnummuš da valmštõõllmõš

Sä'mmlai raajid rástldeei, poliittlaž õhttsažtuâj 100-ee'kkprää'zniik õhttvuõđâst Trondheimist jä'rjstum Sää'm parlame'ntnii'kki konfere'nss kicčt'tõõli tuöttvuött da suävâdvuött -teema da uu'di ää'sšest čõõđtõõžž 7.2.2017 (17/1156-1). Sää'mtee'gğ halltõs da vä'lddminister Sipilä sue'ppe vuei'nnlõõđeen 5.5.2017, što altteet tuöttvuött- da suävâdvuöttprosee'ss nu't, što tää'rkab aa'sšin suävât mâ'ñjubust.

Pää'stadrõs
Postadress
Postal Address
Valtioneuvoston kanslia
PL 23
00023 Helsinki
Finland

Jää'ttemadrõs
Besöksadress
Office
Snellmanninkatu 1A
Helsinki
Finland

Te'lfon
Telefon
Telephone
0295 16001
+358 9 295 16001

Fakss
Fax
Fax
(09) 1602 2165
+358 9 1602 2165

n-pää'st, interne'tt
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@vnk.fi
www.vnk.fi

31.10.2019

19-724

Vä'ldminister Antti Rinne halltõõz prograamm mie'ldd tuõttvuõtt- da suävâdvuõttkomissio tuâj jue'tket.

Tuõttvuõtt- da suävâdvuõttprosee'ss valmštõõllmõõžžâst lij va'sttääm riikk vue'zzeld riikksuâvtõõz kanslia õhttsažtuâjast vuõiggâdvuõtt- di sosiaal- da tiõrvâsvuõttministeriaivui'm. Valmštõõllmõõžž liâ tuejjuum nâân vuârrvaaiktõõžžâst sää'mtii'gğin da saa'mi siidsâbbrin. Tuõttvuõtt- da suävâdvuõttprosee'ss valmštõõllmõõžžân sää'mtee'gğ sâabbar lij çõõđtam mäנגaid vuõlttõs-saaggstõõllmõõžžid di kuullâm jee'res vue'ssbie'lid tuõttvuõtt- da suävâdvuõttkomissio vuâđđummšest. Še saa'mi siidsâabbar lij ķiõtt'tõõllâm ää'sš siidsâbbrin.

Ri'jttjeei teâttvuâđ vuâžžmõõžžân jä'rjsteš seminaar meeraikõskksaž tuõttvuõtt- da suävâdvuõttkomissioķiõččlâsttmõõžžid pirr tä'lvvmannust 2018 di mäנגaid kuullâmpooddid nu't sä'mmlai dommvu'ust gu tõn âalgbear'inn vue'ss-ķie'ssmannust 2018. Kuullâmrapoort õlmstõ'tteš skamm-mannust 2018 (riikksuâvtõõz kanslia çõõđtemräidd 14/2018).

Sää'mte'gğ da Lää'ddjânnam halltõs teâdte ee'ttiķ-kâ'ddjooukid tuõttvuõtt- da suävâdvuõttprosee'ssest 21.11.2018. Vuei'nliõõttmõõžžâst saaggstõ'lleš še taarbšeei ee'ttiķ-kâ'â'dd vaalpââ'j râstldeei çõnnõõttmest da tuârjjõõžžâst prosessa di vuâinnmõõžžin, mä'htt prosee'ss õõlgçi õõu'deed.

Riikk tâllõsarvliõõžžâst 2019 lij va'rrjum 1,5 milj. eeu'r mie'rreä'gğ sä'mmlai tuõttvuõtt- da suävâdvuõttprosee'ss õõu'deem vâaras di komissio vuâđđummša da tuõjju. Tuõttvuõtt- da suävâdvuõttproseessa õhttnee'l lie valmštõõllâm sosiaal- da tiõrvâsvuõttministeria jââ'dtõõžžin prosee'ss õudldem psykososiaal'laž tuârjjõõžž. Tuõttvuõtt- da suävâdvuõttprosee'ss vue'ssen riikksuâvtõõz kanslia lij alttääm saaggstõõllmõõžžid alggmeer suâvtõõllâmsilttummuž ra'vvjumšest õhttsažtuâjast Oulu universiteet Giellagas-instituuttin. Mie'rrie'gğin lij mie'rr kâ'tted še psykososiaal'laž tuârjjõ'sse da suâvtõõllâmsilttummuša õhttnee'i kuulid.

Tuõttvuõtt- da suävâdvuõttkomissio mandaatt kuõskki saaggstõõllmõõžžid altteeš riikk, sää'mtee'gğ da saa'mi siidsâabbar kõõsk tä'lvvmannust 2019 Če'vetjâäu'rest riikkpiisar Paula Lehtomäki, sää'mtee'gğ saaggjâ'đteei Tiina Sanila-Aikio da saa'mi õuddooumaž Veikko Feodorooff jââ'dtõõžžin. Saaggstõõllmõõžžin rajjum mandatte'tķķõõz siiskõõz ķiõrgte ougglösõhttvuõđin riõššum sâbbrin 17.4.2019 da 26.4.2019. Täid sâbbrid vuässõ'tteš riikk vue'zzest ve'rgğneķtää'zzest.

Mandatt lij peei'vtum 31.10.2019 riikk, sää'mtee'gğ da saa'mi siidsâbbrin riikkpiisar Raimo Luoma jââ'dtõõžžin çõõđtum saaggstõõllmõõžžâst. Pue'tti lâu'ķķen tuõttvuõtt- da suävâdvuõttkomissio'je e'tķķuum mandaatt (lââkk 3) lij mie'rr ķiõtt'tõõllâd halltõõz saaggstõõllmõõžžâst, sää'mtee'gğ sâbbrest da saa'mi siidsâbbrest. Jõs täin priimât mandaatt siiskõõz, altteet komissio vuâzzlai nõõmtemprosee'ss.

Pää'stadrõs
Postadress
Postal Address
Valtioneuvoston kanslia
PL 23
00023 Helsinki
Finland

Jää'ttemadrõs
Besöksadress
Office
Snellmanninkatu 1A
Helsinki
Finland

Te'lfon
Telefon
Telephone
0295 16001
+358 9 295 16001

Fakss
Fax
Fax
(09) 1602 2165
+358 9 1602 2165

n-pää'st, interne'tt
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@vnk.fi
www.vnk.fi

31.10.2019

19-724

3. Tuottvuott- da suävâdvuottkomissio

3.1 Komissio nõmm

Sä'mmlai tuottvuott- da suävâdvuottkomissio

Komissio lij tuâjast jiöččvälddsaz da čõnnsa'ttem.

3.2 Tuâjjânouddmõš

Sä'mmla liâ EU-vuud o'dinakai alggmeer. Sä'mmlai säâ'jj alggmeeran lij staanum vuâđdlää'jjest. Vuâđdlää'jj 17 § 3 momee'nt mie'ldd sä'mmlain alggmeeran lij vuõiggâdvuott tuõ'll'jed da viikkâd ooudâs jiijjâz kíõl da kulttuur.

Tuottvuott- da suävâdvuottprosee'ss mie'rren lij aiccâd da arvvtõöllâd historiallaš da ânn'jõž čârstummuž, mie'ldd looggee'l riikk suddeempoliitikk, di vuõiggâdvuõđi neu'rrumšid, čiõlgted mä'htt tak vaakte sä'mmlaid da sij õhttsazkâdda ânn'jõž vue'jjest da e'tkķeed, mä'htt vuaitčeš õõu'deed õhttvuõđ sä'mmlai da Lää'ddjânnam riikk kõõsk di sä'mmlai kõõskâst. Tuottvuott- da suävâdvuottprosee'ss põrggmõššân lij lââ'zzted tie'ttemvuõđ sä'mmlain Lää'ddjânnam alggmeeran. Mie'rren lij še, što tuottvuott- da suävâdvuottprosee'ss puâđõssân Lää'ddjânnam riikk kuâdd vasttõõz da õõutsââ'jest säâ'mtii'gģin, saa'mi siidsâbbrin da jee'res säâ'mtuâimmjee'jivui'm ra'vvai sä'mmlai vuõiggâdvuõđi teâuddjummuž Lää'ddjânnmest.

3.3 Täävtõs

Komissio tuâj täävtõssân lij noorrâd sä'mmlai kíõččlâsttmõõžžid Lää'ddjânnam riikk da jee'res ve'rģgnii'kķi tuâimin da tõ'st, måkam vaiktõõz da seu'rrjummuž tõin liâ leämmaž da õinn liâ sä'mmlaid alggmeeran da tõn vuâzzlaid o'dinakai ooumžen, da tuejjeed tän teâđ kuâsttjee'jen.

Raajee'l õhttsaz fi'ttjõõz historiallaš da ânn'jõž čârstummšest, mie'ldd looggee'l suddeempoliitikk, di vuõiggâdvuõđi neu'rrumšin, komissio räâjj vuâđ suävâdvuõđ raajjmõ'sše sä'mmlai da riikk kõõsk, raajõõzlaž muttsa di na'ddjõ'sse vuâđđõvi vuârrvaiktõ'sse, kââ'tt tuârjjad sä'mmlai vuei'tlvažvuõđid tuõ'll'jed da viikkâd ooudâs jiijjâz kíõl da kulttuur, ââ'nee'l se'st ä'rbbvuõđlaž jie'llemvuõ'jjid – kooi õđđmest lij õhttvuott maddu da čäcca.

Komissio âlgg põrggâd vä'ldded tuâjast lokku sä'mmlai vuõiggâdvuõđi teâuddjummuša vaaktee kõskksaz muuttâstuejje'e'jid, mâ'te äimmõsmuuttâs.

Komissio tuâjj âlgg pu'rģģeed da vie'kķted kíõtt'tõõllâd traumaid, koid sä'mmla nu't meeran gu o'dinakai ooumžen kue'dde pâ'jjelpuõlvvõõgglânji.

Vää'ldee'l lokku, što sä'mmla liâ meer neellj jânnmest, da što va'stteei tuottvuott- da suävâdvuottprosee'ss liâ jâttjam le'be plaaneem vue'Inn Taarrâst da Ruõccâst, komissio tuâjast lij šiõgg vä'ldded lokku tâ'vvjânmallaš kíõččâmvue'jj da raajjad õhttvuõđid jee'res Tâ'vvjânnmi prosee'ssid.

Pää'staddrõs
Postadress
Postal Address
Valtioneuvoston kanslia
PL 23
00023 Helsinki
Finland

Jää'ttemaddrõs
Besöksadress
Office
Snellmanninkatu 1A
Helsinki
Finland

Te'lfon
Telefon
Telephone
0295 16001
+358 9 295 16001

Fakss
Fax
Fax
(09) 1602 2165
+358 9 1602 2165

n-pää'st, interne'tt
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@vnk.fi
www.vnk.fi

31.10.2019

19-724

Komissio tuâj täävtössân lij še ra'vvjed sää'mvuõđ da sää'mkulttuur tobddmõõžž vä'lddmeer kõõskâst da nu't raajjad oudldõõzzid meerkõskkvuõđi miõttlõs ouddnummša.

3.4 Tuâj da resuurs

Tuõttvuõtt- da suâvâdvuõttkomissio âlgg raajjad tuâjast rapoort, kââ'tt âânn se'st še tuâimme'tkkõõzzid. Tuõttvuõtt- da suâvâdvuõttkomissio rapoort uu'det riikksuâvtõ'sse, sää'mteggâ da saa'mi siidsâbbrâ 30.11.2022 mõõnee'st. Jõs komissio ķeäčč meä'rmeâldli'žžen, tõt vuäitt u'vdded jiiijâs tuâjast še kõskkrapoortid. Riikksuâvtõs vuäitt teâđted ää'sšest ee'ttiķ-kââ'dd.

Komissio vuäitt suâvted tuâimmjummses da riâššõõttâd naa'lin, koon ķeä'čče pue'rmõsân, da alteed ouddmiârkkân tuâjj-jooukid le'be juâgggtõõzzid tieu'ddeem diõtt tuâjjânouddmõõžžâs da tõõzz pijjum täävtõõzzid.

Komissio va'lljad jiõccses vä'lddpiisar da vuei'tlvaž jee'res piisarkââ'dd vuâzzlaid.

Riikksuâvtõõzz kanslia čuä'jat komissio tuâimmjummsâ mie'rrtie'ğğ.

3.5 Jee'res ää'sš lokku vä'lddemnalla

Psykososiaal'laž tuârjjõs lij vääžnai vue'ss prosee'ss teâuddjummuž. Jiõglvaž da psyykklaž tuârjjõs sää'mķiõlin da kulttuurtuâggâ õõlgtem naa'lin âlgg lee'd vuâžžamnalla.

Tuäivat, što jee'res ve'rğğnee'ķķ tuejje õhttsažtuâj komissioin da vie'ķķte tõn tuâjees spraavmõõžžâst komissio nu't raaukeen. Komissio vuäitt ha'ņķķeed teâđ da tuejjeed jee'res õhttsažtuâj ouddm. universitee'ttivui'm.

Suâvâdvuõttprosee'ss aunnstõõzz arkivââ'stet Meersažarkiiv Sää'markii've.

3.6 Norrõs

Tuõttvuõtt- da suâvâdvuõttkomissio vuâzzla liâ veiddsõs na'ddjõõzz naudšeei oummu sä'mmlai da läâ'dd õhttsažkââ'dd kõõskâst. Vuâzzla liâ čõnnsa'ttem jiâ-ka ee'ttkââ'st tõn vue'ssbeä'l, kââ'tt lij si'jjid e'tkkââm le'be si'jjid va'lljääm. Komissioist â'lğge lee'd vuâzzla, koin lij spesiaalsilttummuš sä'mmlai jeälain, ķiõlâst da kulttuurâst. Komissio nõõmtummšest vää'ldet lokku tää'ssbeällsânji jee'res sää'mķiõll'jooukid. Komissio nõõmtummšest põõrgât vä'ldded lokku sooggbie'li tää'ssbeällsaž ee'ttkâsttmõõžž.

Komissio meä'rat riikksuâvtõs nâânn õhttsažtuâjast sää'mtii'ğğin da saa'mi siidsâbbrin. Komissioist liâ 5 komissaar. Komissaarin 2 va'lljeet riikksuâvtõõzz e'tkkõõzzâst, 2 va'lljeet sää'mtee'ğğ e'tkkõõzzâst da 1 saa'mi siidsâbbar e'tkkõõzzâst.

Tuõttvuõtt- da suâvâdvuõttprosee'ss tuârjjõssân vuâđdeet parlamentaarlaž seu'rrjemjoouk. Ee'ttiķ-kââ'ddest ee'ttkâ'stemnalla âârrai peällõõggin raaukât jou'ķķe ee'ttķee'jid, seâmmanalla gu sää'mtee'ğğest da saa'mi siidsâbbrest di evanķeel-luteerlaž ceerkvest da ortodookslaž ceerkvest. Seu'rrjemjoouk saaggjââ'dtee'jen tuâimmai riikksuâvtõõzz kanslia riikkpiisar.

Pää'stadrõs
Postadress
Postal Address
Valtionneuvoston kanslia
PL 23
00023 Helsinki
Finland

Jää'ttemadrõs
Besöksadress
Office
Snellmanninkatu 1A
Helsinki
Finland

Te'lfon
Telefon
Telephone
0295 16001
+358 9 295 16001

Fakss
Fax
Fax
(09) 1602 2165
+358 9 1602 2165

n-pää'st, interne'tt
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@vnk.fi
www.vnk.fi

31.10.2019

19-724

Pää'staddrös
Postadress
Postal Address
Valtioneuvoston kanslia
PL 23
00023 Helsinki
Finland

Jää'ttemaddrös
Besöksadress
Office
Snellmanninkatu 1A
Helsinki
Finland

Te'lfon
Telefon
Telephone
0295 16001
+358 9 295 16001

Fakss
Fax
Fax
(09) 1602 2165
+358 9 1602 2165

n-pää'st, interne'tt
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@vnk.fi
www.vnk.fi